

Täysistunto

Keskiviikko 22.6.2022 klo 14.01—15.43

8. Hallituksen esitys eduskunnalle avoimuusrekisterilaiksi

Hallituksen esitys HE 98/2022 vp

Lähetekeskustelu

Puhemies Matti Vanhanen: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 8. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään lakivaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan ja talousvaliokunnan on annettava lausunto.

Lähetekeskusteluun varataan tässä vaiheessa enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja. — Keskustelu, ministeri Henriksson.

Keskustelu

14.14 **Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies, värderade talman! [Hälinää — Puhemies koputtaa] Avoimuus ja luottamus ovat demokraattisen yhteiskuntamme tärkeimpiä elementtejä. Suomi sijoittuu toistuvasti hyvin kansainvälisten järjestöjen julkaisemissa demokratiaa, ihmisoikeuksia, lehdistönvapautta, korruptoitumattomuutta ja hallinnon toimivuutta mittaavissa vertailuissa. Suomessa demokratialla on vahvat perinteet ja korkea arvostus kansalaisten keskuudessa. Tämä on asia, jota meidän tulee jatkossakin vaalia.

Meillä on tänään käsiteltävänä avoimuusrekisterilaki, joka velvoittaisi yrityksiä, yhdistyksiä ja säätiöitä ilmoittamaan eduskuntaan ja ministeriöihin kohdistamastaan vaikuttamistoiminnasta eli lobbauksesta julkiseen avoimuusrekisteriin. Lisäksi rekisteriin ilmoitettaisiin lobbaukseen liittyvien konsulttipalveluiden, kuten vaikuttajaviestinnän, tarjoamisesta asiakkaille.

Värderade talman! Vi behandlar i dag förslaget till en ny lag om öppenhetsregistret. Förslaget är att lagen ska förplikta företag, föreningar och stiftelser att anmäla lobbning som riktas mot riksdagen och ministerierna. Syftet med öppenhetsregistret är att förbättra transparensen i den kommunikation där man strävar efter att påverka beredningen och beslutsfattandet samt att därigenom stärka medborgarnas förtroende. Registret ska inte hindra samhällspåverkan och samhällsdialog utan göra den mera transparent. Genom att göra lobbningen synlig stärker vi vår demokrati och medborgarnas förtroende för beslutsfattarna.

Arvoisa puhemies! Suomalaisessa päätöksentekokulttuurissa virkamiehet ja poliitikot kuulevat aktiivisesti erilaisia sidosryhmiä ja pyrkivät sovittamaan näiden näkemyksiä yhteen. Tämä viranomaisten, päättäjien ja yhteiskunnan eri toimijoiden välinen hyvä yhteis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

työ on vahvuutemme ja keskeinen osa suomalaista demokratiaa. On kuitenkin tärkeätä huolehtia, että kansalaiset saavat riittävästi tietoa poliittiseen järjestelmään ja valtionhallintoon vaikuttavista toimijoista. Tämä lisää luottamusta ja auttaa arvioimaan päätösten syntyä ja niiden taustalla olevia intressejä. Samalla voidaan osoittaa lobbauksen olevan tärkeä osa demokraattista järjestelmää ja hälventää siihen kohdistuvia epäilyksiä.

Avoimuusrekisterin tavoitteena on eduskunnan ja ministeriöiden valmisteluun ja päätöksentekoon kohdistuvan vaikuttamisen läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta kansalaisten luottamuksen vahvistaminen. Avoimuusrekisterin tarkoituksena ei ole estää yhteiskunnallista vaikuttamista ja vuoropuhelua vaan tehdä siitä nykyistä avoimempaa. On tärkeää, että kansalaiset voivat arvioida päätösten syntyä ja niiden taustalla olevia intressejä. Lobbauksen avoimuus vahvistaa demokratiaamme ja kansalaisten luottamusta päätöksentekoon.

Avoimuusrekisteristä löytyvillä tiedoilla kansalaiset saavat jatkossa kattavammin tietoa poliittiseen järjestelmään ja hallintoon vaikuttavista toimijoista, näiden intresseistä, vaikuttamisen kohteista ja toimintatavoista. Rekisteriviranomaisena toimisi Valtiontalouden tarkastusvirasto, jonka tehtävänä olisi ylläpitää ja valvoa rekisterin toimintaa. Laissa ehdotetaan lisäksi asetettavaksi neuvottelukunta, joka toimisi yhteistyöelimenä lakiin liittyville sidosryhmille. Neuvottelukunnan päätehtävänä olisi sitouttaa lain soveltamisalan piiriin kuuluvat sidosryhmät osaksi lain toimeenpanoa ja seurantaa sekä hyvän edunvalvontakulttuurin kehittämistä.

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024. Neuvottelukuntaa koskeva säännös tulisi kuitenkin voimaan jo 1.1.2023. — Kiitoksia, tack så mycket.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Harjanne.

14.19 Atte Harjanne vihr: Arvoisa puhemies! Kiitos ministeri Henrikssonille oikein hyvästä esittelystä.

Erilainen vuoropuhelu, sidosryhmien kuunteleminen, keskustelu, tiedonvaihto — nämä ovat kaikki tärkeitä hyvälle päätöksenteolle. Vastaavasti samaan aikaan on tietysti aivan keskeistä, että demokratiassa päätöksenteko on avointa ja läpinäkyvää ja sitä voi seurata. Siitä näkökulmasta tämä on tietysti tervetullut ja tarpeellinen lakiesitys, joka parantaa yhteiskunnan, median, kansalaisyhteiskunnan kykyä seurata päätöksentekoa ja sen avoimuutta.

Toki samaan aikaan on niin, että tätä voisi vielä laajentaa ja olisi varmaan paikallaankin laajentaa jatkossa koko valtionhallinto-, kunta- ja hyvinvointialueetasolle, jotta se olisi vielä kattavampi. Eli nyt samalla kun on tärkeätä, että tämä saadaan eteenpäin, on mielestäni hyvä myös pitää ne valmiudet sitten katsella, miten kokemusten perusteella tätä kehitetään vastedeskin. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Soinikoski.

14.20 Mirka Soinikoski vihr: Arvoisa puhemies! Vihreät kannattavat päätöksenteon avoimuuden lisäämistä ja läpinäkyvyyttä kaikilla päätöksenteon tasoilla. Kansalaisilla on oikeus tietää, mitkä kaikki tahot pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon. Päätöksenteon avoimuus ja läpinäkyvyys myös lisäävät kansalaisten luottamusta päättäjiä ja demokratiaa

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

kohtaan. Samalla ne torjuvat epäasiallista vaikuttamista, kun päätöksentekoon vaikuttavat toimijat ovat avoimesti kaikkien kansalaisten nähtävissä.

Avoimuusrekisterilaki on näiden tavoitteiden saavuttamiseen oiva työkalu. Laissa säädetään rekisteröintivelvollisuus lobbausta ja siihen liittyvää neuvontaa harjoittaville yrityksille, yhdistyksille, säätiöille ja muille virallisille toimijoille. Sen sijaan pienimuotoinen vaikuttamistoiminta ja järjestäytymätön kansalaistoiminta jäävät tämän sääntelyn ulkopuolelle. Tämä niin kutsuttu lobbarirekisteri ei siis tule hankaloittamaan ruohonjuuritason kansalaistoimintaa vaan asettaa rekisteröintivelvoitteen niille, joille se kuuluu: vaikuttamistyön ammattilaisille. Lobbarirekisteri on uusi tärkeä askel läpinäkyvyyden ja avoimuuden lisäämiseksi suomalaisessa päätöksentekokulttuurissa.

Arvoisa puhemies! Nyt esitettävä avoimuusrekisterilaki perustuu viime vaalikauden työryhmän ehdotukseen, jossa lobbarirekisterin käyttöönottoa ehdotettiin valtion tasolle. Lobbarirekisterille on siis laaja parlamentaarinen tuki. Vihreät olisivat olleet monien muiden lausunnonantajien tavoin valmiita kunnianhimoisempaan ja laajempaan soveltamisalaan. Ehdotettava suppea malli voi nimittäin jättää merkittäviä sääntelyaukkoja, ja esimerkiksi virastoihin kohdistuvasta lobbauksesta tiedetään vasta melko vähän. Nyt ehdotettavaa mallia perustellaan hallinnollisen taakan vähyydellä, mutta on erittäin olennaista, että soveltamisalaa voidaan laajentaa sitä mukaa kun kokemus ja tietämys lobbarirekisterin toimivuudesta karttuvat. Tulevaisuudessa lobbarirekisterin tulisi ulottua koko valtionhallintoon sekä kunta- ja maakuntatasolle, joissa tehdään esimerkiksi tärkeitä kaavoitukseen ja sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyviä päätöksiä. Myös näistä päätöksenteon taistoista kansalaisten olisi tärkeää saada enemmän avointa tietoa.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Kivisaari.

14.22 Pasi Kivisaari kesk: Arvoisa puhemies! Esimerkiksi kansanedustajille, ministereille ja myös monille virkahenkilöille on kovin tuttua, että meihin kohdistuu vaikuttamista. Usein näiden yhteydenottojen ja tapaamisten tarkoitus on tuoda julki eri tahojen intresseissä oleva näkökulma, jonka varmasti toivotaan vaikuttavan esimerkiksi lainsäädäntöprosessiin tai siitä tehtäviin johtopäätöksiin. Monille meistä nämä vaikuttamistoimet ovat myös oiva keino lisätä ja laajentaa omaa ymmärrystä ja syventää tietoa ajankohtaisesta asiasta. Oikeastaan omalle vastuulle jää se, miten esitettävään näkökulmaan suhtautuu, ja toki parhaimmillaan käsitys kokonaisuudesta myös kirkastuu.

Vaikuttamistoiminnassa on siis paljon hyvää ja osittain myös velvollisuutta sitä järjestää. Aika harvoin se viisaus asuu vain yhdessä näkökulmassa. On kuitenkin totta, että ei tämäkään maailma ihan villi länsi voi olla, jokin roti kuuluu olla, ja siihen tämä esitys pyrkii. Kuten ministerikin totesi, niin avoimuusrekisterilaki siis velvoittaisi yrityksiä, yhdistyksiä ja säätiöitä ilmoittamaan eduskuntaan ja ministeriöihin kohdistamiaan vaikuttamistoimia eli juuri sitä lobbausta. Suomessa ei ole erillistä lobbaukseen liittyvää lainsäädäntöä tai yhteistä edunvalvontatapaa. Tämä lobbauksen sääntely perustuu nykyään yleislainsäädännön muodostamaan kehikkoon. Lisäksi edunvalvonta-alalta varmasti myös löytyy itse-sääntelyohjeita, ja niitä varmasti joko noudatetaan tai ei noudateta.

Tämän rekisterin tarkoituksena on siis lisätä eduskunnassa, valtioneuvostossa ja ministeriöissä tehtävän päätöksen avoimuutta, joka nykyisellään jää usein julkisuuslain ulottumattomiin. Rekisteristä löytyvillä tiedoilla myös kansalaiset ja myös vaikuttamistoiminnan kohteet saavat jatkossa kattavasti tietoa poliittiseen järjestelmään ja valtionhallintoon

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

vaikuttavista toimijoista, mutta myös näiden intresseistä, vaikuttamisen kohteista ja toimintatavoista. Tämä kyllä auttaa arvioimaan päätösten syntyä ja myös niiden taustalla olevia intressejä.

Puhemies! Avoimuusrekisteri sitouttaisi lobbausta harjoittavat toimijat ja tarjoaisi kyllä puitteet yhteisten pelisääntöjen, kuten hyvän edunvalvontatavan, kehittämiseksi. Pidän tätä esitystä ilman muuta avoimuutta lisäävänä ja myös tarpeellisenä.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Kvarnström.

14.25 Johan Kvarnström sd: Arvoisa puhemies, ärade talman! För det första ett stort tack till justitieministern för den klara presentationen av denna viktiga proposition.

Avoimuus luo luottamusta ja ehkäisee korruptiota. Avoimuusrekisterilain säätäminen pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti voi vahvistaa maamme poliittista järjestelmää ja kehittää demokratiaa ja oikeusvaltiota. Läpinäkyvyyden lisääminen kasvattaa kansalaisten luottamusta maamme poliittisia instituutioita ja poliittista kulttuuria kohtaan.

Tässä yhteydessä sananvalinnoilla on väliä. ”Osallistava valmistelu”, ”dialogi” ja ”sidosryhmien kuuleminen” kuulostavat useimpien mielestä myönteisiltä, kun taas ”lobbaus” sanana synnyttää kielteisiä mielleyhtymiä joissain ihmisissä — ei kaikissa mutta osassa ihmisiä. Kyllähän lobbaus on ilmiönä maailmalla myös osittain ongelmallinen, kun se sinänsä kertoo siitä, että politiikkoihin, päätöksiin ja lainsäädäntöön on mahdollista vaikuttaa, jos siihen on rahaa. Äärimmillen vietyä se uhkaa demokratiaa, jos siinä on kyse harhaanjohtavasta vaikuttamistoiminnasta. Sen sijaan kaikki voittavat, jos kuuntelemme toisiamme ja poliitikot kuuntelevat järjestöjä, yrityksiä, yhdistyksiä, tutkijoita ynnä muita avoimesti.

Arvoisa puhemies! Nykyään se, mistä osoitteesta ja mihin kellonaikaan kansanedustaja on hypännyt taksiin, on julkista tietoa, mikä on aivan oikein. Demokratian kannalta tässä esityksessä tavoiteltavat asiat ovat kuitenkin paljon tärkeämpiä, mutta tätä ei ole vielä toteutettu. Esityksen tavoitteena on siis eduskunnan ja ministeriöiden valmisteluun ja päätöksentekoon kohdistuvan vaikuttamisen läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta kansalaisten luottamuksen vahvistaminen. Tässä lakiehdotuksessa ei ole kyse siitä, että sidosryhmien ja luottamushenkilöiden välinen yhteydenpito olisi huono asia, päinvastoin. Ratkaisevaa on se, miten voimme edistää hyvän edunvalvontatavan kehittymistä.

Kuten ehdotuksessa mainitaan, haasteena ja riskinä nykytilassa näyttääkin olevan hyväksyttävän lobbauksen, joka on keskeinen osa toimivaa demokratiaa, sekoittuminen vaikutusvallan väärinkäyttöön liittyviin tapauksiin. Nyt pyritään tietenkin luomaan joustavasti toimiva ja tarkoituksenmukainen järjestelmä, jolla ei luoda tarpeetonta byrokratiaa. Emme saa ajatella, että koska hyvä veli -verkostoja tulee aina olemaan, meidän ei kannata yrittää kehittää demokratiaamme. Sen sijaan luomme lisää avoimuutta ja luottamusta. Valiokuntakäsittelyssä tulee vielä kiinnittää huomiota toteutukseen.

Ärade talman! Öppenhet skapar tillit, öppenhet förebygger korruption. Att i enlighet med regeringsprogrammet för statsminister Sanna Marins regering stifta en lag om ett öppenhetsregister kan stärka vårt politiska system och utveckla demokratin och rättsstaten. Med

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

mer transparens växer medborgarnas förtroende för våra politiska institutioner och vår politiska kultur.

Ordval har stor betydelse i det här sammanhanget. Att ha en inkluderande beredning och kommunikation och höra intressegrupper låter för de flesta människor positivt, medan lobbying är ett ord som har en negativ klang för vissa, inte för alla men för en del. Och visst, lobbying är som fenomen i världen också problematiskt då fenomenet som sådant säger att politiker, beslut och lagstiftning kan påverkas i samma utsträckning som det finns pengar.

Drivet till sin spets kan det skada demokratin om vi talar om en falsk typ av påverkanskommunikation. Däremot vinner alla på att vi lyssnar på varandra, att politiker hör andra organisationer, företag, föreningar, forskare med mera och gör det öppet. I dagens läge är det offentlig information till exempel exakt från vilken adress och på vilket klockslag en riksdagsledamot har åkt taxi, och det är helt rätt, men för demokratin är det som eftersträvas i denna proposition betydligt viktigare men ännu inte förverkligat.

Syftet med propositionen är alltså att förbättra transparensen i kommunikation som strävar efter att påverka riksdagens och ministeriernas beredning och beslutsfattande samt att därigenom stärka medborgarnas förtroende. Det här lagförslaget handlar inte om att kontakter mellan intressegrupper och förtroendevalda vore dåligt, tvärtom: Den avgörande frågan är hur vi kan främja utvecklingen av god intressebevakningspraxis. Det är av stor vikt, som det nämns i förslaget, att en utmaning och risk i nuläget verkar vara att godtagbar lobbying, som utgör en central del av en fungerande demokrati, blandas ihop med fall där missbruk av inflytande förekommer. Nu gäller det förstås att skapa ett system som fungerar smidigt och fyller sitt syfte och inte skapar onödig byråkrati. Vi får ändå inte tänka att bästa broder-nätverk alltid kommer att finnas och att vi därför inte ska försöka utveckla vår demokrati — vi skapar mer öppenhet och mer tillit istället. Utskottsbehandlingarna bör ännu ta fasta på själva förverkligandet. — Kiitos, tack.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Holopainen, Mari.

14.30 Mari Holopainen vihr: Arvoisa puhemies! Eduskunnan käsittelyssä on vihdoin avoimuusrekisteri. Suomessa on puhuttu jo toistakymmentä vuotta lobbaamiseen liittyvän sääntelyn tarpeesta; nyt tavoite etenee.

Avoimuusrekisteri tekee julkiseksi sen, keneen vaikutetaan ja miten. Avoimuusrekisterin tavoitteena on eduskunnan ja ministeriöiden valmisteluun ja päätöksentekoon kohdistuvan vaikuttamisen läpinäkyvyyden parantaminen ja sitä kautta kansalaisten luottamuksen vahvistaminen. Ilmoitusvelvollisuuden puuttuessa kansalaisilla, tutkijoilla tai muilla lainsäädännön valmistelua ja poliittista päätöksentekoa seuraavilla ei ole ollut riittävää mahdollisuutta seurata, kenen ehdoilla tai tuottamalla tiedolla lainsäädäntöä valmistellaan.

Oli ilo olla mukana vihreiden edustajana parlamentaarisessa ryhmässä, jossa nyt käsittelyssä oleva lainsäädäntö valmisteltiin. Sovimme, että lähtökohtaisesti kaikkien säännöllisesti lobbausta harjoittavien tai siihen liittyvää ammattimaista neuvontaa tarjoavien organisaatioiden on jatkossa kerrottava siitä julkisesti. Rekisteröityminen tulee tehdä, mikäli toiminnalla pyritään pitkäjänteisesti tai suunnitelmallisesti vaikuttamaan valtion tasolla tehtävään valmisteluun ja päätöksentekoon ministeriöissä ja eduskunnassa.

Avoimuusrekisteri tulee sisältämään ajankohtaista tietoa lobbaajasta ja lobbauskohteesta. Myös lobbauksessa apuna toimivilla konsulttitoimistoilla on siis rekisteröitymisvelvoite. Sen sijaan esimerkiksi epäsäännöllisesti tapahtuva ruohonjuuritason kansalaistoiminta

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

jätetään soveltamisalan ulkopuolelle, jotta perustuslaissa taattu yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristönsä kehittämiseen toteutuu.

Arvoisa puhemies! Päättäjät ja viranhaltijat tapaavat vuosittain valtavan määrän eri edunvalvontajärjestöjä, sidosryhmiä, yrityksiä ja muita tahoja, jotka tuovat oman näkemyksensä lainsäädännön kehittämistarpeista. Lobbaus on osa toimivaa demokratiaa, ja on myös tärkeää kuulla eri sidosryhmien ääntä heitä koskevissa päätöksissä. Vaikuttamisen tulee kuitenkin olla mahdollisimman läpinäkyvää. Lobbausta tapahtuu huomattavan paljon myös epävirallisissa kanavissa. Vuosien aikana on tullut esiin useita tapauksia, joissa asioiden kulkuun on vaikutettu liian painotetusti tiettyjen tahojen intressien kautta. Vaikka suora lahjontaa esiintyy Suomessa vain vähän, rakenteellinen korruptio on tunnistettu ongelmaksi. Kaivoslain uudistus on hyvä esimerkki, jossa avoimuusrekisteri olisi tarpeellinen. Globaalisti luonnonvarojen hyödyntämistä koskeviin lakeihin kohdistuu paljon lobbaamista hyvin merkittävien taloudellisten intressien vuoksi.

Valmistelun läpinäkyvyydellä ja ihmisten vaikuttamismahdollisuuksien parantamisella siis edistetään demokratian toimivuutta. Avoimuusrekisterin soveltamisalan tulisi olla mahdollisimman laaja, ja vihreät kannattivat tätä laajinta vaihtoehtoa. Nyt näistä kolmesta vaihtoehdosta, joita käsiteltiin, tämä laajin ei ole etenemässä valitettavasti, mutta tulevaisuudessa avoimuusrekisterin tulisi ulottua laajasti koko valtionhallintoon ja virastoihin sekä myös kunta- ja maakuntatasolle, joissa tehdään tärkeitä kaavoitukseen ja sosiaali- ja terveyspalveluihin liittyviä päätöksiä. Uskon kyllä, että tämän rekisterin käyttöönotto tuo tiettyjä toimintatapoja myös muille tasoille jo itsessään.

Vaikuttaminen ei saa olla niiden etuoikeus, joilla on omia resursseja tai varaa hankkia vaikuttajaviestintätoimistojen palveluita. Toivon, että avoimuusrekisteri ajaa laajemmin keskustelua siihen suuntaan, kuinka tärkeää olisi hyödyntää tieteellistä tietoa, ja tuo esiin ihmisten osallisuuden merkityksen. Meillä on myös tekemistä siinä, kuinka lainvalmistelua organisoidaan ministeriöissä. Lainvalmistelun työryhmissä tulisi käyttää enemmän tutkittua tietoa. Tämä lainsäädäntö ei myöskään ratkaise sitä, kuinka pyöröovi-ilmiötä tulisi säädellä ja käsitellä.

Tämä lainsäädäntö ja sen tarve nousivat osittain esiin pienen kohun seurauksena hallitusneuvotteluiden yhteydessä. On myös tärkeä keskustelu päättää jokaisessa puolueessa siitä, että kenen tulisi olla mukana esimerkiksi hallitusneuvotteluissa. [Ben Zyskowitz: Onneksi vihreät korjasivat tilanteensa!]

Onkin hienoa, että nyt tämän lainsäädännön myötä myös tutkijoilla on mahdollisuus hankkia ajantasaista tietoa siitä, kuka lobbaa ja ketä, ja tämä lainsäädäntö itsessään varmasti lisää avoimuutta. Se ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö päätöksenteossa olisi aina mukana poliittisten päättäjien arvot, ideologiat ja ehkäpä myös tunteet, mutta on tärkeää tietää, miten sitä tietoa tuotetaan. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Heinonen.

14.36 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Hyvä ministeri, hyvät edustajakollegat ja muut täysistuntoa seuraavat! ”Ei ole olemassa hyvää tai huonoa lobbaria; on vain hyvää tai huonoa lobbaamista. Lainsäätäjä kuuntelee, ottaa informaation vastaan ja vetää omat johtopäätöksensä. Lobbaamisessakin terveen järjen käyttö on sallittua.” Näin totesi EU:ssa lobbauslainsäädäntöä eteenpäin vienyt ja myöhemmin myös Suomen pääministerinä toiminut Alexander Stubb useampia vuosia sitten.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

Tein itse ensimmäisen esityksen lobbaus-, avoimuusrekisteristä kokoomuksen riveistä vuonna 2010. Uudistin esitykseni marraskuussa 2012 ja uudistin esitykseni vuonna 2017. Esitykseni oli se, että Suomessakin otettaisiin käyttöön poliittisen vaikuttamisen, lobbauksen, eettiset säännöt ja luotaisiin oma rekisteri lobbaajista ja avoimuudesta. Itse asiassa tuolloin vielä edellisillä vaalikausilla myös oikeusministerinä toiminut Anna-Maja Henriksson totesi vastauksessaan minulle näin: ”Eduskuntaa koskevan järjestelmän käyttöönotosta voi päättää vain eduskunta itse, joten hallitus katsoo asianmukaiseksi jättää asian arvioinnin eduskunnan käsiin.” Tähän todennäköisesti tartuttiin eduskunnassa puhemies Paula Risikon johdolla viime kaudella, ja parlamentaarisesti tämä työ valmisteltiin viime kaudella. Olen tyytyväinen, että myös nyt oikeusministerinä toiminut Anna-Maja Henriksson hallituksen kanssa tarttui tähän työhön ja tämä avoimuusrekisteri tuli mukaan Sanna Marinin vasemmistohallituksen ohjelmaan.

Kansanvallan kannalta on nimittäin tärkeää, että poliittiseen päätöksentekoon vaikuttaminen on avointa ja että jokainen tietää, mitkä tahot ovat olleet aktiivisia eri asioissa. Avoimuusrekisteriä voisi siis kutsua kansanomaisesti myös lobbausrekisteriksi, millä nimellä se aikanaan liikkeelle lähti, ja lobbauksellahan tarkoitetaan siis päätöksentekoon vaikuttamista antamalla meille päättäjille tietoa, jota meillä ei ehkä muussa tapauksessa olisi käytettävissä.

Pidän erittäin tärkeänä, että myös vaikuttajatoimistojen, lobbaustoimistojen, taustat tulevat selville. Eli ei voi olla tilanne se, että kerrotaan, että ainoastaan lobbaustoimisto se ja se toimi, vaan pitää tietää, kuka tämän lobbaustoimiston asiakas on ja kenen nimeen he ovat toimineet, ja toisaalta myös se, että rahoittaa jotain tiettyä toimijaa. Olen nostanut itse esille Greenpeacen, jonka rahoitusta ei ole avattu avoimesti, ja on jäänyt epäselväksi, kenen äänellä esimerkiksi he puhuvat, tai sitten tässä se, miten tämä lobbaaminen kohdistuu valmisteleviin virkamiehiin eri ministeriöissä, tai esimerkiksi, kuinka ministereiden erityisavustajat tai muut saattavat olla lobbaamisen kohteena, vaikuttamisen kohteena ja sitä kautta tulla tänne sisään.

Lobbaaminen, vaikuttaminen, ei ole millään tavalla kirosana. Se tarkoittaa siis kaikkea poliittiseen päätöksentekoon vaikuttamista, ja sitä tekevät niin SAK kuin EK:kin, varmasti Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Partiolaiset, Fortum, monet erilaiset yhdistykset, Suomen opettajat OAJ:n kautta, kunnat suoraan Kuntaliiton kautta ja niin poispäin. Tätä tapahtuu laajasti, ja se on äärimmäisen hyvä. Pidän tärkeänä, että tämä jatkuu tulevaisuudessa.

Avoimuusrekisterillä on siis tarkoitus luoda nyt maahamme nämä kauan kaivatut lobbauksen pelisäännöt. Pelisäännöillä voitaisiin varmistaa, ettei yhteiskuntavaikuttamisessa käytettäisi eettisesti ei-toivottavia menetelmiä, jollaisia pahimmillaan voisivat olla esimerkiksi jopa jonkinlaiset uhkaukset tai painostaminen johonkin tiettyyn ratkaisuun. Samalla voidaan ehkäistä myös niin sanottua kaverikapitalismia eli sitä, että päättäjät ajaisivat esimerkiksi jonkun läheisen joukkonsa omaa etua. Lobbauksen eettistä sääntelyä voisi verrata siis esimerkiksi journalistien parissa käytössä olleisiin journalistien ohjeisiin. Pidän hyvänä, että jokaisen lobbaustoimintaa harjoittavan on ilmoitauduttava tähän avoimuusrekisteriin, ja haluaisin ministeriltä vielä siihen vastauksen, onko niin, että riittää, että lobbaustoimisto on sinne kirjautunut, vai pitääkö hänen avata nuo taustat niistä, kenen nimeen hän tätä lobbausta tekee.

Arvoisa puhemies! Lobbausta tapahtuu siis monilla tasoilla, ja meidän lainsäätäjien tulee kuunnella kaikkia tahoja tasapuolisesti. Hyvään demokratiaan, toimivaan demokra-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

tiaan ja hallintotapaan kuuluu, että kaikkia halukkaita tahoja kuullaan päätöksenteon yhteydessä, ja eri tahot pyrkivätkin vaikuttamaan lainsäätäjiin omalta kannaltaan suotuisalla tavalla. Tämä ei kuitenkaan ole oman edun tavoittelua, vaan tapa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Lobbaus on kuulunut Euroopan unionin vaikutuskeinoin alusta asti, ja on hyvä, että nämä pelisäännöt nyt saadaan myös Suomeen ja meille käyttöön.

Täällä ollut hyviä puheenvuoroja siitä, että toivottavasti nämä säännöt, avoimuusrekisteri ja nämä pelisäännöt, otetaan käyttöön myös muussa yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa ja päätöksenteon tasoilla niin aluehallinnossa, maakunnissa, kunnissa kuin kaupungeissa, mutta myös virkamiehet ja viranhaltijat ovat erittäin keskeisessä roolissa näissä kysymyksissä, kun esimerkiksi kaavoituksesta päätetään.

Arvoisa puhemies! Pidän myönteisenä, että vihdoinkin yli 12 vuoden odotuksen jälkeen tämä esittämämme asia toteutuu. [Paula Risikko: Hyvä puhe!]

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Laukkanen.

14.43 Antero Laukkanen kd: Arvoisa herra puhemies! Tervehdin ilolla tätä avoimuusrekisterihanketta, niin sanottua lobbausrekisteriä, jonka valmisteleavassa parlamentaarisessa työryhmässä sain itsekin olla mukana.

Kuten täällä on todettu, niin lobbausta on hyvin monenlaista, monentasoista, monesta suunnasta. Sitä on ammattimaista, sitä on yksityisellä tasolla olevaa lobbausta, ja sillä on monia erilaisia tavoitteita, pienempiä tai isompia. Onkin erittäin hyvä, että tähän tulee nyt sellaista sääntelyä, joka lisää avoimuutta ja läpinäkyvyyttä, niin että kansalaisillakin on selkeä ymmärrys ja käsitys, minkälaisia ihmisiä ministeriöissä käy eri hankkeita tukemassa ja viemässä niistä informaatiota.

Tämä on erittäin tärkeä hanke senkin takia, että meillä on hyvä esimerkki siitä, miten helposti tällainen jonkinlainen verkosto eri puolille valtionhallintoa saattaa syntyä ilman, että me tiedämme siitä yhtään mitään. Yksi tällainen oli ja on edelleenkin valtioneuvoston sisällä toiminnassa oleva sateenkaariyhteistyöverkosto. Verkostosta ei ole mitään virallista päätöstä — ei kukaan voi nähdä, milloin se on perustettu, kuka sen on perustanut — vaan se perustettiin syksyllä 2019 virkamiesten sisäisenä omana toimintana. Kuitenkin siihen kutsuttiin mukaan järjestöjä, jotka ovat erityisesti näihin sateenkaarikysymyksiin perehtyneitä, järjestöjä, joilla on myös vahva valtionrahoitus eri kanavista, oli tähän verkostoon kutsuttu.

Puhemies! Painotan tässä nyt erittäin voimakkaasti sitä, että minulla ei ole mitään sitä vastaan, että on verkostoitumista eri intressien ympärillä, mutta sen tulee olla avointa, sen tulee olla läpinäkyvää. Tässä tapauksessa se ei sitä ole ollut.

Pääministeriä ei kuitenkaan ole häirinnyt tämän lobbaajaryhmän olemassaolo. Jossakin vaiheessa hän julkisesti ilmoitti, ettei edes tiennyt tällaisen olemassaoloa, vaikka on itse ollut mukana niissä kokouksissa.

Toinen ryhmä, jota kyllä hieman nyt tässä ihmettelen, ja hyvä, että täällä on edes muutama vihreä paikalla: te olette olleet varsin innostuneita tästä avoimuusrekisteristä ja vaaditte, että se olisi pitänyt olla sisällöllisesti vieläkin painavampi kuin se nyt on, mutta teitä ei ole häirinnyt tämän sateenkaariverkoston olemassaolo, joka on siis ainoa valtioneuvoston sisällä oleva verkosto, epävirallinen verkosto, siis paino ”epävirallinen” verkosto. Kun tätä asiaa tiedusteltiin valtioneuvoston sisältä, saatiin sieltä virkamies Nousiaisen vastaus, joka kuului näin: ”Verkosto on luonteeltaan joustava. Siihen liittyy henkilöstöjäsenyyksiä.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

Verkosto ei myöskään tuo jäsenilleen erityisiä tehtäviä. Virkamiehet voivat osallistua myös yksittäisiin kokouksiin, jos se on ajankohtaisten työtehtävien kannalta hyödyllistä. Verkoston tarkoituksena on jatkuvaisluontoinen valtioneuvoston sisäisen tiedonkulun parantaminen ajankohtaisista teemoista liittyen seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen yhdenvertaisuuteen ja tasa-arvoon, esimerkiksi käynnissä olevat lainsäädäntöhankkeet.” Eli siis tämä verkosto siellä kenenkään tietämättä osallistuu lainsäädäntöhankkeiden valmisteluun. Tämä on raskaan sarjan lobbausta. [Ben Zyskowicz: Niin, mutta he ovat hyvällä asialla!] — Aivan oikein, edustaja Zyskowicz, tähän tietenkään ratkaisee tämän kysymyksen.

Tässä on merkittävää myös se, että yhdellä ainoallakaan intressiryhmällä ei ole vastaavaa omaa verkostoa valtioneuvoston sisällä, ei vammaisilla, ei saamelaisilla, ei kulttuuriväellä. On vain tämä yksi järjestökenttä.

Arvoisa puhemies! Edelleen painotan: minulla ei ole mitään tätä vastaan, mutta sen pitäisi olla silloin avointa. Sen pöytäkirjojen, osallistuvien henkilöiden pitäisi olla valtioneuvoston sivuilla ja kaiken nähtävänä, mistä siellä puhutaan, mistä siellä päätetään ja ketkä osallistuvat kokoukseen. Siellä on poikkihallinnollisesti useasta eri ministeriöstä osallistujia. Ja painotan: ei minulla ole mitään tätä vastaan, mutta sen tulee olla avointa ja yhdenvertaista ja yhtä lailla myös muiden järjestöjen oikeus.

Minulla olisi aika monta isoa intressiryhmää, jotka onnesta laulaisivat ja olisivat innostuneita, jos heidän ryhmällensä olisi valtioneuvoston sisällä oma verkosto, jonka kokouksiin poikkihallinnolliset, eri ministeriöiden edustajat osallistuisivat ja saisivat vielä vaikuttaa lainsäädäntöhankkeisiin.

Erittäin hyvä, että nyt tulee tämä lobbausrekisteri, jonka piiriin toivottavasti tällaisetkin verkostot sitten laitetaan.

Ja koska tiedän, että saan tästä valtaisan määrän postia, että olen jotenkin vastaan sateenkaari-ihmisiä, niin vielä sanon: Minulla ei ole mitään tätä verkostoa vastaan. Kukin toimii niin kuin parhaaksi näkee omien asioidensa ja intressiensä ajamiseksi, mutta tämä oikeus tulisi olla sitten myös kaikilla muilla ryhmillä, ja yhdelläkään muulla ryhmällä ei tällaista epävirallista verkostoa valtioneuvoston sisällä ole, joten tervetuloa avoimuusrekisteri. Saamme tämänkin asian sen piiriin ja tiedämme, mistä siellä puhutaan ja mistä siellä keskustellaan.

Olen asiasta tehnyt kirjallisen kysymyksenkin ministerille ja saanut siihen mielestäni hyvän ja asiallisen vastauksen, koska vielä toistan yhdeksännen kerran — tai ehkä neljännen — minulla ei ole mitään tätä vastaan, mutta sen tulisi olla avointa ja yhtäläistä kaikille. — Kiitos.

14.50 Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson: Arvoisa puhemies! Ihan lyhyesti:

Kuten tästä keskustelusta voidaan päätellä, niin tämä avoimuusrekisteri on tärkeä ja merkittävä askel Suomelle ja tämä tulee tarpeeseen. Me olemme tehneet parlamentaarisen työryhmän pohjalta tämän esityksen, ja olen iloinen siitä, että tätä laajasti kannatetaan täällä eduskunnassa. Voidaan sanoa näin, että viime vuosikymmenen aikana yhä useampi valtio on joko säätänyt tai harkinnut säätävänsä lobbauslainsäädäntöä, ja myös EU:llahan on oma rekisterinsä jo nyt. Olemme siis siinä tilanteessa, että Suomi on ensimmäisenä Pohjoismaana säätämässä tällaista lakia, ja tässä olemme muita edellä. Tämä valmisteluhan on tehty laajapohjaisesti, ja se antaa myös hyvät lähtökohdat tälle eduskuntakäsittelylle.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

Tässä on myös nostettu esille, että miksi tämä soveltamisala ei ole laajempi. Mielestäni on erittäin viisasta, että aloitetaan näin ja saadaan kokemusta siitä, miten tämä toimii, kun tässä keskiössä ovat eduskunta ja ministeriöt.

Sitten tässä edustaja Heinonen esitti yksityiskohtaisen kysymyksen tästä rekisteröitymisestä, että koskeeko se myös henkilöitä, jotka ovat lobbaustoimistojen palkkalistoilla — näin minä ymmärsin sen kysymyksen. Tämä rekisteröityminen koskee vain organisaatioita, eli henkilöt eivät rekisteröidy.

Nämä ovat asioita, mitkä kannattaa nyt valiokunnassa käydä lävitse. Olen erittäin tyytyväinen siihen, että tämä esitys nyt etenee. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Keskustelu ja asian käsittely keskeytetään. Asian käsittelyä jatketaan tässä istunnossa päiväjärjestyksen muiden asiakohtien tultua käsitellyiksi.

Asian käsittely keskeytettiin kello 14.52.

Asian käsittelyä jatkettiin kello 15.15.

Puhemies Matti Vanhanen: Nyt jatketaan aiemmin tässä täysistunnossa keskeytetyn asiakohdan 8 käsittelyä. — Keskustelu jatkuu. Edustaja Mäkelä.

15.15 Jani Mäkelä ps: Arvoisa puhemies! Varmaankin tässä laissa avoimuusrekisteristä on hyvä tarkoitus, eli se, että saataisiin tietää, ketkä vaikuttavat poliittiseen päätöksentekoon ja mitkä intressiryhmät siellä ovat taustalla. Mutta tässä tietysti tulee vähän tällainen ilmiö — niin kuin muidenkin vastaavien järjestelyjen kanssa — että onko oleellista, mitä sieltä rekisteristä löytyy, vai onko oleellista, mikä sieltä rekisteristä puuttuu.

Lobbaus on asia, joka herättää tunteita. Muistan tässä taannoin, että kun viime kaudella valmisteltiin tiedustelulainsäädäntöä eduskunnassa, niin valtakunnan johtava kompostimedia Helsingin Sanomat ja sen muutama kaunainen toimittaja käyttivät ilmaisua lobbaus siitä, kun eduskunnassa kävi suojelupoliisin ja Puolustusvoimien virkamiehiä kertomassa parlamentaariselle seurantaryhmälle tämän tiedustelulain valmistelutilanteesta. He olivat Helsingin Sanomien mielestä lobbareita. Eli lobbaamisestakin on monenlaisia mielikuvia.

Itse olen ajatellut niin, että kuuntelen, kun eri tahot puhuvat, mutta päätän itse, ketä uskon. Ja se ei ole niin kauhean oleellista tietoa, ketä olen kuullut, vaan se on oleellista tietoa, ketä en ole kuullut. Se, että pidetään kirjaa siitä, kuka on ollut yhteyksissä esimerkiksi rivikansanedustajiin, jotka ovat ehkä jonkun valiokunnan jäseniä, on kuitenkin toisarvoista sen rinnalla, että pidettäisiin kirjaa siitä, ketkä ovat olleet yhteydessä todellisiin päätöksentekijöihin — niihin, jotka siihen pikkubussiin mahtuvat. Eli esimerkiksi puhutaan ministerien valtiosihteereistä, joilla on käytännössä asioiden valmistelussa enemmän valtaa kuin kansanedustajilla; keitä he tapaavat.

Suomalainen korruptiohan on luonteeltaan sellaista, että se ei näy missään. Suomi on toistuvasti saanut sellaisia arvosanoja, että olemme maailman korruptoimattomin maa, mutta ehkä se enemmänkin perustuu siihen, että suomalainen korruptio ei perustu suoraan siihen rahaa tai setelitukkuja ojentavaan käteen tai suorien etuuksien saamiseen, vaan enemmänkin sellaiseen hyvä veli -kerhoon ja kaikki tuntevat kaikki -järjestelmään. En oi-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

kein usko, että tämä rekisteri nyt erityisen suuresti pystyy tällaiseen vaikuttamiseen pureutumaan. On tämä varmaan kuitenkin tyhjää parempi.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Risikko.

15.18 Paula Risikko kok: Arvoisa puhemies! Kun kerrankin on mahdollisuus antaa tunnustusta nykyhallitukselle, niin se on syytä tehdä. Hallitus antoi eduskunnalle torstaina 16.6. lakiesityksen lobbauksen avoimuusrekisteristä, ja tänään lähetekeskustelussa tästä keskustelemme.

Peruspaalut avoimuusrekisterille asetti keväällä 2019 työskennellyt parlamentaarinen työryhmä, jota johdin eduskunnan puhemiehenä. Asetimme tavoitteeksi, että päättäjät saavat rekisteristä tietoa heihin vaikuttavien toimijoiden roolista. Kansalaiset saavat rekisteristä tietoa toimijoista, jotka pyrkivät vaikuttamaan päätöksentekoon, ja edunvalvontatyötä tekevät voivat rekisterin avulla avata toimintaansa, eli tässä on monipuolinen hyöty. Sen verran jyrkästi viime vaalikaudella paalutimme, että voi olla varsin tyytyväinen tähän lakiesitykseen, mikä täällä nyt on esitteillä.

Pidän tärkeänä, että avoimuusrekisterin soveltamisalaksi otetaan ensi vaiheessa eduskunta ja ministeriöt. Rekisterin laajentaminen esimerkiksi valtion virastoihin tai kunta- ja maakuntatasolle on hyvä ottaa pohdintaan vasta sitten, kun on kokemuksia rekisterin toimivuudesta. Sääntely tulee kohdistumaan ammattimaista lobbaustyötä tekeviin. Kyse on muun muassa työmarkkina-, toimiala- ja kansalaisjärjestöistä sekä vaikuttajaviestintätoimistoista ja yrityksistä.

On tärkeää varjella, ettei velvoitteita kohdisteta ruohonjuuritason kansalaisvaikuttamiseen ja kansalaisten yhteydenpitoon päättäjiin omassa asiassaan. Sääntely ei saa vaikeuttaa kansanedustajan vaalipiirissä tapahtuvaa yhteydenpitoa yritys- ja järjestökenttään. Onneksi hallitus on pitänyt näistä periaatteista kiinni. Esimerkiksi kaikki pienimuotoinen vaikuttamistoiminta ja tavanomainen asiointi viranomaisten kanssa jää rekisterin ulkopuolelle. Tämä tarkoittaa yhden kalenterivuoden aikana harjoitettavaa vaikuttamistoimintaa, jossa yhteydenpito sisältää yhteensä enintään viisi yksittäistä yhteydenottoa yhteen tai useampaan vaikuttamistoiminnan kohteeseen.

Nyt on tärkeää varmistaa eduskuntakäsittelyssä, ettei avoimuusrekisterilakiesitys aiheuta byrokratiaa ja liiallista hallinnollista taakkaa. Selkeys ja yksinkertaisuus on tehokainta. Avoimuusrekisterin käyttöönotto vaatii myös paljon opettelua ja opastusta. Rekisteriviranomaisena toimivan Valtiontalouden tarkastusviraston on opastettava ilmoitusvelvollisia ja laadittava selkeät ohjeet rekisterin käyttöön.

Miksi tarvitsemme tällaisen avoimuusrekisterin? Lobbaus on tärkeä osa demokratiaa. Laadukkaita ja kestäviä päätöksiä syntyy moniäänisen vuorovaikutuksen pohjalta. Me päättäjät emme voi elää umpiossa vaan jatkuvassa vuorovaikutuksessa eri asiantuntija- ja intressitahoihin. He tuovat oman osaamisensa ja tietonsa yhteiseen valmistelupöytään. On tärkeää ymmärtää päätösten vaikutukset, ennen kuin ne lopullisesti tehdään. Avoimuus on vuorovaikutuksessa keskeinen periaate. Siksi lobbaukseenkin tarvitaan avoimuutta ja tämä rekisteri. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Talvitie poissa, edustaja Multala poissa, edustaja Holopainen, Mari poissa. — Edustaja Kontula.

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

15.21 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Esitys on sinällään ilman muuta tervetullut, mutta koska tämä on paitsi Suomessa myös Pohjoismaissa uusi yritys, niin tähän tulisi rakentaa aika vahva seuranta-apparaatti, jotta me tiedetään, miten se toimii ja mihin suuntaan sitä ehkä pitää kehittää. Ne kaksi suurta kysymysmerkkiä, mitkä itselläni liittyvät tähän esitykseen, ovat toisaalta rajanvetojen haasteellisuus ja toisaalta se, että kovin syvälle lobbaamisen ytimeen tällä ei vielä päästä.

Rajanvetojen haasteellisuuden näen ongelmallisena sen takia, että meillä suomalaisessa poliittisessa kulttuurissa aika suuri osa vaikuttamistyöstä tapahtuu kuitenkin sentyyppisen sosialiserauksen kautta, jota ei välttämättä kykene eriyttämään selkeiksi lobbaamistilaisuuksiksi, vaan se on pienen maan ja pienen kielialueen sisällä sellaista aika arkipäiväistä kanssakäymistä, jossa asioita viedään eteenpäin jonkun muun asian sivussa, ilman että siitä tehdään erillistä vaikuttamiskysymystä. Lisäksi paljon tapahtuu vaikuttamista erilaisten yhteiskunnallisten hankkeiden ja kampanjoiden ohessa, joihinka päättäjiä kutsutaan jollakin lailla osallisiksi mutta ei nimenomaisesti kohdisteta lobbaamista heihin. Enkä minä myöskään pidä aivan selvänä sitä rajanvetoa, mikä tässä on tehty edunvalvontajärjestöjen kouluttamisen ja toisaalta neuvonnan välille. On hyvin veteen piirretty viiva, milloin neuvotaan ja milloin koulutetaan.

Mitä tulee tähän syvällisyyteen, niin rekisteriin itseensä veloitetaan laittamaan hyvin vähän sisällöllistä tietoa siitä, mitä nyt oikeastaan ollaan lobattu. Sinne pitää laittaa ne teemat mutta ei käytännössä sitä, että mihin suuntaan asioita halutaan kehittää, ja teemojenkin määrittely voi olla hankalaa silloin, kun kysymys ei ole yksittäisestä lakihankkeesta, vaan esimerkiksi tavasta nähdä joku asia tai ottaa jokin näkökulma paremmin huomioon.

Edelleen on hyvä huomata, että rekisteri ei myöskään sisällä lobbauksen menetelmiä. Ne ovat edelleen niukka resurssi, joka on enemmän niiden käytössä, joilla on rahaa, kuin niiden käytössä, joilla ei sitä rahaa ole — siihenhän tämä koko bisneslogiikka perustuu — eikä se sen takia tuota tasa-arvoa kansalaisten vaikuttamismahdollisuuksien välille. Se ei myöskään kovin hyvin tavoita välillistä lobbausta, joka tapahtuu esimerkiksi median välityksellä, ja tokiin jättää ison osan vaikuttajatoimijoista ulos kokonaan tästä rekisteröinnistä. Sen takia näen, että tämä voi olla korkeintaan tien alku.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Risikko.

15.24 Paula Risikko kok: Arvoisa puhemies! Vielä otin tässä puheenvuoron siitä syystä, kun kuuntelin myöskin näitä aprikoiteja tai pohdintoja. Siis aivan totta, mitä tässä edellä on sanottu erilaisissa puheenvuoroissa: totta kai, tähän ei täysin aukoton tule olemaan, mutta tämä on kuitenkin hyvä alku. Mielestäni tässä on myöskin se merkitys, että tämä kuitenkin avaa keskustelun avoimuudesta ja vahvistaa avoimuutta. Sitähän me haluamme. Ei me, ainakaan itse... [Toisen edustajan mikrofonin avautuu, jolloin puhujan mikrofonin sulkeutuu] — Näin siinä käy, kun rupeaa kritisoimaan jotain toista puheenvuoroa.

No joo, joka tapauksessa itse en ainakaan halua, että jotenkin salamyhkäisesti täällä tavattaisi ihmisiä, koska mehän täällä tapaamme avoimesti erilaisissa kokoushuoneissa, ja onhan ihan totta, että erilaisissa paikoissa sitä lobbausta tapahtuu. Hienon hieno erohan siinä on, mikä on lobbausta ja mikä on keskustelua ja vaikuttamisyritystä sen keskustelun avulla.

Mutta kysymys on nyt tässä sellaisesta ammattimaisesta lobbauksesta, jossa nämä tahot, mitä tässä on määritelty, käyttävät sitä jatkuvaa edunvalvontaa, ja siitä nähdään se sit-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

ten. Mutta sitten pitää aina tietysti muistaa sekin, että sillä, joka on niin sanotusti lobbauksen kohteena, on periaatteessa se vastuu. Päävastuu on henkilöllä, joka ne evästyksensä sitten kuulee, siitä, että mitä hän vie eteenpäin ja mitkä hän hyväksi näkee. Itse näen, että avoimuutta on hyvä tässäkin talossa entisestään kehittää. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Mäkelä.

15.26 Jani Mäkelä ps: Arvoisa puhemies! Tässä kun avarrettiin keskustelua tähän, mitä on lobbaaminen ja mitä on vaikuttaminen, niin toisin esille sellaisen näkökulman vielä, että lobbarihan oikeastaan voi ottaa kantaa vain niihin asioihin, jotka ovat jo valmiiksi agendalla. Eli erilaiset tahot lobbaavat itseään koskevia asioita, jotka ovat jo hallituksen esityksinä ja sitä kautta tulevat todennäköisesti etenemään jollain tavalla. Eihän lobata sellaisia asioita, jotka eivät etene. Ei se ole mielekästä resurssien käyttöä.

Mutta esittäisinkin kysymyksen: miten pitäisi rekisteröidä ja lisätä läpinäkyvyyttä sellaisten tahojen suhteen, jotka pyrkivät asettamaan agendoja eduskunnalle? Toisin esimerkiksi esille tällaiset julkista rahoitusta saavat isotkin järjestötoimijat, jotka pyrkivät vaikuttamaan tuomalla eduskuntaan kansalaisaloitteita. Näillä järjestöillä on käytännössä hyvin suuret resurssit kerätä se 50 000 allekirjoitusta netissä niihin tekemiinsä aloitteisiin, jotka ovat usein hyvinkin ammattimaisesti valmisteltuja, sisältävät valmiita lainsäädäntöehdotuksia, siellä on joku agenda sisälle rakennettuna. Ja näitä aloitteita tuetaan joskus jopa hallituspuolueiden toimesta eräänlaisena takaporttina tuoda asioita, joita ei ole saatu sovittua hallitusohjelmaneuvoittelussa tuotavaksi hallituksen esityksinä. Ne tuodaan eduskuntaan nyt sitten kansalaisaloitteina järjestökentän kautta masinoiden ja lobaten. Lopputuloksena eduskunnan työskentelytapojen johdosta on se, että nämä asiat päätyvät eduskunnan agendalle huomattavasti voimakkaammin kuin yksittäisen kansanedustajan lakialoite, käytännössä merkittävästi voimakkaammin kuin jopa yli sadan kansanedustajan allekirjoittama lakialoite. Ainoastaan hallituksen esitys on periaatteessa voimakkaampi kuin kansalaisaloite. Olisiko syytä hieman seurata ja rekisteröidä myös sitä, kuka tätä myllyä pyörittää ja masinoi?

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Multala.

15.28 Sari Multala kok: Arvoisa puhemies! On hienoa, että tässä nyt otetaan ensimmäisiä askelia avoimuuden suuntaan vaikuttamistyössä, kuten tässä edustaja Kontulakin toteasi. Mielestäni on tärkeää, että Suomessakin voidaan myös tutkia jälkikäteen sitä, millä tavalla meihin kansanedustajiin ja hallituksen ministereihin ja heidän erityisavustajiinsa ja valtiosihteereihin pyritään vaikuttamaan.

Sinällään kuitenkin uskon, että tällä niin sanotulla lobbauksella on hieman pahempi klangi kuin mitä se oikeasti on. Mehän esimerkiksi valiokunnissa kuulemme asiantuntijoina usein juuri niitä samoja tahoja, jotka meihin yrittävät vaikuttaa tai vaikkapa hallitukseen yrittävät vaikuttaa lain valmisteluvaiheessa. Olenkin monta kertaa miettinyt, miksi meillä näitä kutsutaan erityisesti asiantuntijakuulemisiksi, kun monesti ne ovat asianosaiskuulemisia, eli siellä jokin taho, johon kyseinen lakiesitys vaikuttaa, on kuultavana asiantuntijana. Olen ymmärtänyt, että esimerkiksi Ruotsissa tämä tunnistetaan hieman paremmin — en muista, oliko näillä jopa nimitys ”anhöriga”, mutta joka tapauksessa nimitetään näitä asiantuntijoita sillä tavalla, että tulee ilmi, että moneen heistä kyseiset lakimuutokset

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

tulevat vaikuttamaan. Ja sen vuoksi onkin tärkeätä mielestäni, että tietenkin edelleen, niin kuin tähänkin asti, asiantuntijakuulemiset ja asiantuntijalausunnat ovat julkisia sen jälkeen, kun asian käsittely on päättynyt, ainakin pääosin. Totta kai on myös asioita, joissa ei kaikkea voida julkaista, mutta pääosin on näin, niin sanotuissa normaaleissa lakihankkeissa. Siten pystytään seuraamaan selvemmin myös sitä, mitkä ovat ikään kuin vähän enemmän puolueettomia asiantuntijalausuntoja ja mitkä sitten mahdollisesti sellaisten tahojen lausuntoja, joihin asiat vaikuttavat.

Sinällään en pidä sitä yhtään pahana, arvoisa puhemies, että myös asianosaiset ja he, joihin asiat tulevat vaikuttamaan, lausuvat ja pyrkivät vaikuttamaan lainsäädäntöön. Päinvastoin, se on erittäin hyvä ja täysin normaalia, sillä me kansanedustajat olemme vain tavallisia ihmisiä emmekä tietenkään tunne yhteiskunnan kaikkia osa-alueita ja pysty lainsäädännön vaikutuksia ihan jokaiseen tahoon itse arvioimaan.

Nykyään meillä on lainsäädännön vaikutusten arviointi pakollista, ja sitä tehdäänkin kaikkien lakiesitysten puitteissa. Silti aina välillä tulee tilanteita — tai aika useinkin — joissa jokin näkökohta on jäänyt huomiotta, ja sen vuoksi on tärkeää, että me myös voimme muutenkin, valiokuntakuulemisten ulkopuolella, vapaasti kuulla ihmisiä ja tahoja, joihin esitykset vaikuttavat. — Kiitos.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Kontula.

15.31 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Haluan vielä tehdä näkyväksi pari sellaista suomalaisen poliittisen kulttuurin lobbaamisen ilmiötä, joihinka tämä rekisteri ei nähdäkseni yllä.

Toinen on se, mitenkä valiokuntakuulemisiin valikoituvat ne asiantuntijat, joita siellä kuullaan. Siinähan on aivan keskeistä se, ketä on lobattu ja kuka on huolehtinut itse siitä, että tulee kuultavaksi. Valiokunnissa kuulluista asiantuntijoista on tehty lukuisia selvityksiä, ja niissä aika lailla yksitotisesti tulee ilmi, että se on pääsääntöisesti valkoihoinen, useammin mies kuin nainen, keski-ikäinen, ylempään keskiluokkaan kuuluva, korkeakoulutettu, Helsingissä asuva henkilö, joka pääsee valiokuntaan kuultavaksi asiantuntijana. Kun ajatellaan, kuinka pienen osan suomalaisista tai edes asiantuntijoista tämä kuvaus pitää sisällään, niin on aivan selvä, että meidän valiokuntien asiantuntijakuuleminen on vääristynyt suhteessa siihen, mitä se olisi, jos kysymys olisi koko kansan tai kaikkien intressien ja näkökulmien kuulemisesta. Siihen vaikuttaa merkittävästi se, keitä kansanedustajat tuntevat, keitä kansanedustajat tapaavat, keitä kansanedustajat pitävät relevantteina tahoina.

Toinen ilmiö ovat erilaiset akatemit ja kurssit, joihin kutsutaan päättäjiä pohtimaan yhdessä tai perehtymään yhdessä johonkin aiheeseen. Klassinen esimerkki tästä tietysti on Puolustusvoimien maanpuolustuskurssi, mutta nykypäivänä se ei suinkaan ole ainoa. Kirkko järjestää Arvojen akatemiaa, Sitra järjestää talouden itsepuolustuskursseja ja järjesti aikaisemmin tulevaisuuskursseja, Suomen Metsäyhdistys järjestää Metsäakatemiaa ja niin edelleen. Näissä ei välttämättä lobata mitään yksittäistä lakiesitystä, mutta niissä vaikutetaan aivan olennaisella tavalla, niin kun kaikki näihin osallistuneet tietävät, siihen, mikä on politiikan agenda, mikä on niin sanottu Overtonin ikkuna, millaiset asiat ovat prioriteettilistalla kärjessä ja mitkä taas sitten vähän vähäpätöisempiä. Kyllä minä väitän, että näillä kursseilla, niin sanotuilla kursseilla, syntyvät näkökulmat ja konsensukset vaikuttavat siten myöhemmin esimerkiksi hallitusneuvotteluihin ja niissä syntyviin ratkaisuihin oleelli-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

sella tavalla. Kuitenkaan mikään tästä asiasisällöstä ei tule kansalaisten nähtäville tämän rekisterin kautta, eivätkä esimerkiksi osallistujaluettelot, saati sitten ohjelmat ole kaikkien näiden osalta lainkaan julkisia tälläkään hetkellä.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Multala.

15.33 Sari Multala kok: Arvoisa puhemies! Toki menee ehkä hieman tämä keskustelu jo ohi tästä varsinaisesta lakiesityksestä, jossa on kyse siis avoimuusrekisteristä eli siitä, että muodostetaan rekisteri, jonka avulla tunnistetaan ne tahot, jotka pyrkivät vaikuttamaan erityisesti lainvalmisteluun tai muihin toimenpiteisiin, mitä tehdään vaikkapa ministeriöissä, ja se on hyvä. Pidän tätä erittäin kannatettavana.

Toki avoimuutta on hyvä lisätä myös muilla keinoin, ja meillähän onkin erilaisia säädöksiä esimerkiksi kuntopolitiikassa, kuntalaissa. Esteellisyydet ja sidonnaisuudet myös täällä eduskunnassa on ilmoitettava, ja sitä kautta voidaan seurata sitä, minkälaisia erilaisia intressitahoja kenenkin lähellä on. Totta kai on vielä paljon paikattavaa varmastikin esimerkiksi siinä, keitä tahoja vaikkapa nyt valiokunnissa kuullaan. Sen sijaan juuri siitä ei ehkä ihan suoria johtopäätöksiä voi vetää, keitä henkilöitä näissä valiokunnissa kuullaan, koska useimmiten he edustavat vaikkapa jotakin järjestöä tai ammattiliittoa tai jotakin muuta tahoja, ja on silloin selvää, että sieltä monesti tulee asiantuntija, joka on korkeasti koulutettu ja ehkä useammin nimenomaisesti vielä Helsingissä asuva, koska tämä eduskunta nyt sattuu täällä pääkaupungissa sijaitsemaan.

Tätä alueellista monipuolisuutta varmasti voimme nyt lisätä sen myötä, että meillä on käytössämme myös eduskunnan työjärjestyksen mahdollistama etäkuuleminen. Toivonkin, että sitä mahdollisuutta nyt käytetään hyödyksi siinä, että asiantuntijakuulemiset voivat sitä myöten olla ainakin nyt maantieteellisesti moninaisempia ja miksei toki myös Suomen rajojen ulkopuolella, eli kun kuulemme asioista, joita vaikka Euroopan parlamentista tai komissiosta meille tänne tulee, niin silloin toki voidaan kuulla helpommin etänä myös ihmisiä, jotka työskentelevät ulkomailla.

Arvoisa puhemies! Haluan vain todeta vielä — ehkä jäi edellisestä puheestani vähän epäselväksi — että pidän tätä avoimuusrekisteriä erittäin hyvänä asiana, ja on tärkeätä, että tällä myös jollain tavalla systematisoidaan, tuodaan näkyväksi sitä vaikuttamistyötä, jota jatkuvasti tapahtuu, ja mielestäni on myös hyvä, että sitä tapahtuu.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Mäkelä.

15.36 Jani Mäkelä ps: Arvoisa puhemies! Vielä tuohon äskeiseen keskustelunaiheeseen eduskunnan kuulemista asiantuntijoista ja lobbareista. Tämä edustaja Multalan esiin tuoma näkemys siitä, että alueellista kattavuutta voisi olla enemmän asiantuntijoissa, niin se on hyvä ja ymmärrettävä, ja tuen sitä itsekin. Tietysti siinä on se, että aika monet tahot ja järjestöt ja virastot ovat keskittyneet Helsinkiin — ja koska ne ovat keskittyneet Helsinkiin, niiden työntekijät ja asiantuntijat tyypillisesti asuvat pääkaupunkiseudulla, josta seuraa se, että nämä henkilöt, joita kuullaan, ovat käytännössä hyvin usein tällä seudulla asuvia.

Sitä jopa kritisaisin, että me voisimme lähteä eduskunnan kuulemisia arvottamaan sen mukaan, mitä ikää ja sukupuolta nämä henkilöt edustavat, koska kyllähän meidän täytyy kuunnella niitä, jotka ovat asiantuntevimpia niissä asioissa, mistä ollaan kuulemassa. Eli

Pöytäkirjan asiakohta PTK 79/2022 vp

vaikka tämä keskustelu siitä, että turvallisuuspoliittista keskustelua käyvät pääasiassa mieshenkilöt, niin sattuneesta syystä nyt yleisesti ottaen vaikkapa asevoimien palveluksessa on enemmän mieshenkilöitä. Olisi toivottavaa, että sinne naisia hakeutuisi, koska heidän voivat hakeutua, mutta käytännössä siellä on kuitenkin aika paljon mieshenkilöitä.

Ja mainitsisin myös sen, että esimerkiksi perustuslakivaliokunta kuulee jatkuvasti lähes pelkästään miespuolisia, erittäin iäkkäitä henkilöitä, koska nämä miespuoliset, erittäin iäkkäät henkilöt ovat tämän maan perustuslakiprofessoreita. Pitäisikö meidän sitten laajentaa kuulemisia perustuslakivaliokunnassa vaikkapa lakitieteen opiskelijoihin, jotka edustaisivat hieman laajempaa ikä- ja sukupuolikirjoa, vai lähdemmekö siitä, että me kuulemme näitä professoreita? Tämä on mielenkiintoinen kysymys.

Puhemies Matti Vanhanen: Edustaja Kontula.

15.38 Anna Kontula vas: Arvoisa puhemies! Pitkään ornitologiassa ajateltiin, että vain uroslinnut laulavat. Sitten jossain vaiheessa ornitologien keskuuteen tuli myös naisornitologeja. Ja vasta siinä vaiheessa, kun osa lintuja tarkkailevista ornitologeista oli naisia, huomattiin, että kappas, myös naaraslinnut laulavat. Vuosikymmenten ajan lintuja tutkineet ornitologit eivät olleet huomanneet laulavia naaraslintuja, koska se ei heidän näkökulmastaan ollut jollakin lailla relevanttia, tarttunut heidän näkökulmastaan havaintopäiväkirjoihin, tai sitten sitä pidettiin poikkeuksellisenä.

Tämä on yksi esimerkki siitä, mitenkä oikeasti ikä, sukupuoli, asuinpaikka, etninen tausta ja muut tällaiset kontekstuaaliset tekijät vaikuttavat siihen, mitä asioita ihmiset korostavat, mihin asioihin he kiinnittävät huomiota, millaisia näkökulmia he kykenevät tuomaan keskusteluun. Ja nimenomaan tästä syystä meillä on parlamentaarinen järjestelmä, koska me ajatellemme, että esimerkiksi se, että ihmiset tulevat eri puolilta Suomea, vaikuttaa siihen, miten he näkevät asiat ja miten he asioihin suhtautuvat. Tästä syystä ne ovat tärkeitä mittareita, mitenkä valikoituvat ne ihmiset, joita eduskunnassa kuullaan, eikä niitä voi sivuuttaa sillä, että etabloitunut asiantuntemus kasautuu tiettyjä piirteitä omaaville ihmisille.

On aivan totta, että perustuslakivaliokunta on korostuneesti kuullut vanhoja tai vanhe-nevia miesoletettuja johtuen siitä, että etabloituminen oikeustieteessä, erityisesti valtiosääntöoikeudessa, vie aika monta vuosikymmentä aikaa. Mutta perustuslakivaliokunnassa käydään kyllä tästä aiheesta jatkuvasti keskustelua ja pyritään myös tuomaan erilaisia asiantuntijoita kuultavaksi siinä määrin kuin se on mahdollista. Ja se on nähdäkseni se keino, jolla tähän asiaan voidaan puuttua: pyritään tekemään näkyväksi tällaiset ilmiöt, ja silloin, kun on tilaisuus käyttää muunlaista asiantuntemusta, sitä myös hyödynnetään.

Otan esimerkiksi erilaiset sosiaaliturvaan liittyvät päätökset. Jos meidän järjestelmä kykenisi enemmän kuuntelemaan niitä ihmisiä, jotka sosiaaliturvaa joutuvat hakemaan, niin ehkä meidän sosiaaliturvajärjestelmä ei olisi niin kafkamainen kuin mitä se on nyt näitä asiantuntijoita kuulemalla, kansanedustajien tekemien päätösten pohjalta, kun käytännössä kukaan prosessin päättäjä ei ole itse kokemusasiantuntija.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin lakivaliokuntaan, jolle perustuslakivaliokunnan ja talousvaliokunnan on annettava lausunto.